

Synpunkter på betänkandet *Växla yrke som vuxen – en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna* (SOU 2024:16)

Academedias har getts tillfälle att lämna synpunkter på betänkandet *Växla yrke som vuxen – en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna*, SOU 2024:16.

AcadeMedia delar uppfattningen att vuxenutbildningen behöver bli mer långsiktig och behovsanpassad. Utredningens förslag välkomnas och AcadeMedia ställer sig bakom merparten av dessa förslag. Det finns dock några delar som AcadeMedia önskar lämna synpunkter på. I de fall inga synpunkter framförs nedan tillstyrker AcadeMedia förslagen i dess helhet.

En ny yrkesskola för vuxna

Det är efterlängtat med ett förslag om en ny utbildningsform för yrkesutbildning för vuxna, som är frikopplad från skolväsendet. Den främsta målgruppen kommer att vara vuxna som vill växla karriär eller stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Yrkesskolan är en form som bättre tar hänsyn till den vuxnes förutsättningar och mål, likväl som näringslivets behov av snabba och specifika anpassningar av utbildningsinnehållet. AcadeMedia ser också positivt på att den föreslagna yrkesskolan kan motverka den inlåsningsseffekt som i dagsläget finns inom yrkesvux. Att målgruppen är lämplig för det nya omställningsstudiestödet är välkommet, då utbildning på gymnasial nivå hittills inte har tagit särskilt stor del av satsningen på omställningsstudiestöd.

Risk för förvirring

Som framgår ovan ställer sig AcadeMedia bakom utredningens förslag om yrkesskola. Däremot borde utredningen i större utsträckning ha beaktat de slutsatser som har dragits i tidigare utredningar¹. Dessa har fastslagit och problematiserat kring riskerna med sammanblandning mellan olika utbildningsformer med betoning på YH och andra skolformer, framför allt högre utbildning. Samma utmaningar och risk för sammanblandning finns även här, men i fråga om yrkesutbildningar genom komvux, arbetsmarknadsutbildningar, den nya yrkesskolan och YH. I förslaget om yrkesskola upprepar utredningen i flera fall diskussioner kring problematiken om gränsdragning mellan olika utbildningsformer som har lyfts i de tidigare utredningarna.

¹ Utvärderingen av KY, SOU 1999:119; Eftergymnasiala yrkesutbildningar - beskrivning, problem och möjligheter, SOU 2006:115; Eftergymnasiala yrkesutbildningar - En kartläggning U05:037

En växande flora av alternativa vägar till ett yrke kräver tydliga definitioner och en modell för att den enskilde ska kunna särskilja formerna från varandra. Särskilt inledningsvis behöver arbetsgivare och potentiella studerande stöd i att särskilja de olika utbildningsformerna. SeQF-nivåer är inte bekant för gemene man vilket försvårar för den enskilde att bedöma värdet i de olika yrkesutbildningsformerna i förhållande till varandra. När sådana oklarheter finns är risken stor att studerande under studiernas gång upplever att de inte får den utbildning de förväntade sig vilket kan leda till studieavbrott. Även studie- och yrkesvägledare skulle gynnas av en tydligare gränsdragning än den i förslaget.

Med en tydlig modell för gränsdragning mellan de olika utbildningsformerna elimineras också risken att utbildningarna konkurrerar om samma lärare eller handledare samt omhändertar delvis hanteringen av eventuellt överlappande moment mellan utbildningsformerna. Vi vill poängtera att det är av vikt att samtliga utbildningsformers särart säkerställs. En större mängd överlappande moment är förvirrande, såväl för arbetsgivare som för sökande.

Lärande på arbetsplatsen

AcademeMedia ställer sig även bakom förslaget om 25 procents lärande kopplat till en arbetsplats. Det är dock tveksamt om det arbetsplatsförlagda lärandet bör kallas för LIA. Eftersom yrkesskolan är placerat på SeQF-nivå 4 anser AcadeMedia att begreppet apl vore bättre lämpat i analogi med andra utbildningar på gymnasial nivå. Att låta utbildningsnivå i stället för styrande myndighet ligga till grund för begreppen bidrar till en ökad tydlighet och undanröjer några av de risker för sammanblandning mellan de olika utbildningstyper som finns.

Finansiering

AcadeMedia tillstyrker inte utredningens förslag om att yrkesskolan ska finansieras genom minskade anslag till yrkesvux. Vår bild är att målgruppen bara till viss del återfinns inom yrkesvux. Utbildningen kommer snarare att locka yrkesverksamma som vill växla yrke med hjälp av omställningsstudiestödet, något som utredningen också framhåller. Som redan har nämnts skulle en stor del av målgruppen troligen inte ha varit aktuella för yrkesvux.

Vidare önskar AcadeMedia att det finns möjlighet till startbidrag. I tilldelning av medel för utbildningarna måste beaktas de faktiska kostnaderna för utbildningen, oavsett antalet antagna individer. Om hänsyn inte tas till detta finns risk att anordnare inte vågar satsa på yrkesskola av ekonomiska skäl. Utbildningsformen är ny varför stora, kostsamma informationsinsatser behövs.

Övrigt

I förslaget åligger det utbildningsanordnaren att erbjuda kompetensutveckling för att stärka den pedagogiska skickligheten, men det är oklart hur dessa ska se ut. Många lärare, oavsett utbildningsform, har kompetensutvecklingsbehov inom ämnesdidaktik och kunskaper som är specifika för vuxnas lärande. Detsamma bör gälla för lärare inom yrkesskolan. Det är därför önskvärt att lärare erbjuds kompetensutveckling direkt från myndigheten för yrkeshögskola på samma sätt som lärare inom komvux erbjuds utveckling av Skolverket.

Ansökan och antagning till komvux

För att få en bättre översikt och underlätta uppföljningen av effekten av yrkesutbildningar behöver fler elever antas till sammanhållna yrkesutbildningar i stället för enstaka nivåer. Därför

välkomnar AcadeMedia utredningens förslag om förändringar i skollagen som bättre fångar behoven inom de sammanhållna yrkesutbildningarna. AcadeMedia tillstyrker också förslagen om förändringar i urvalet och förslaget om förberedande orienteringskurser inför yrkesutbildningar. Det är dock önskvärt att dessa orienteringskurser kan utgöra en del av antagningsprocessen. I en del kommuner används idag orienteringskurser enligt syftet att *introducera kurser inom olika kunskapsområden eller ge tillfälle till validering i samband med yrkesutbildningar*. I anslutning till dessa görs även fördjupade kartläggningar av stödbehov vilket får till följd att elevens stödbehov finns tillgängligt direkt vid utbildningsstart, vilket annars kan vara en utmaning (se nedan avsnitt om stöd). Att besluta om orienteringskurser är emellertid en rektorsfråga vilket aktualiserar problematiken med olikvärdighet i de fall där rektorskapet inte ingår vid upphandling. Genom att göra dessa orienteringskurser anordnarstyrda kan likvärdigheten öka samt omhänderta problematiken som beskrivs nedan om kartläggning av stödbehov.

Vi ser i utredningen och i verksamheten en otydlighet i hur elevens förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen tolkas. Huvudmännen får inte ställa krav på förkunskaper, men gör det indirekt när de avgör vilka som har möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen. Det skiljer sig åt vilket underlag huvudmannen har till sitt förfogande i detta arbete. Det är därför önskvärt med en tydligare formulering för ökad likvärdighet samt ökade krav på huvudmännen att före antagning bilda sig en allsidig uppfattning om elevens förutsättningar genom studie- och yrkesvägledning.

Ett krav på apl är i sig ett logiskt och naturligt krav i samband med yrkesutbildningar och något de flesta elever ser fram emot. Emellertid försvårar samtidigt kraven på apl möjligheterna för eleverna att kombinera arbete och studier. Vi ser att detta är särskilt vanligt inom vårdutbildningar och är orsaken bakom många avbrott. Därför anser vi att det behöver finnas möjlighet att validera apl för yrkesverksamma.

AcadeMedia ställer sig även frågande till att en gemensam lösning föreslås för hela landet, när vi ser att den urvals- och avbrottsproblematiken som beskrivs ligger till grund för förslaget ofta är en geografisk fråga. De utmaningar som konsekvensutredningen beskriver ser vi framför allt i storstäder där eleverna inte ges samma tillgång till en studie- och yrkesvägledare i ansökningsprocessen som elever i små och mellanstora städer. AcadeMedia vill därför poängtera vikten av att ta hänsyn till olika kommuners förutsättningar.

Lärlingsutbildning

Academedia delar utredningens uppfattning att det är positivt att arbetsgivare själva tillåts att välja sökande till lärlingsutbildningar och erbjuda lärlingsanställning. Detta kommer att öka arbetsgivarnas engagemang och attraktiviteten för lärlingsutbildningar. AcadeMedia välkomnar även en reducering av det arbetsplatsförlagda lärandet till 50 %. Det skulle få en positiv effekt i arbetet med att motverka avbrott. Inom vissa yrkesinriktningar, särskilt inom vårdområdet, händer det att elever byter studieform under utbildningen när de upptäcker hur mycket apl som ingår då det försvårar möjligheterna att kombinera deltidsstudier med arbete. Detta gör att elever riskerar att hamna i en studieform som inte är optimal för dem. En minskad apl är gynnsam också i de inriktningar där det endast finns ett begränsat antal arbetsmoment att öva på den specifika arbetsplatsen. En omfördelning skulle då ge ökade möjligheter att öka på olika praktiska moment i andra sammanhang.

Även om de förändringar som föreslås för lärlingsutbildningarna överlag är bra riskerar lärlingsutbildningar bli administrativt tunga. Det är också riskfyllt att helt undanta lärlingsutbildningarna från skollagens prioriteringsbestämmelser. Om arbetsgivaren fritt väljer kan beslut om lärlingsanställning ifrågasättas av elever vilket kräver spårbar dokumentation kring att ingen diskriminering har skett i urvalsprocessen. Friheten innebär också att svagare grupper skulle kunna missgynnas. Möjligheter behöver därför fortsatt finnas för att tillgodose behoven hos den grupp där en lärlingsutbildning är det mest effektiva sätt att ge en elev både språk, sammanhang, stöd och utbildning samlat.

Komvuxelevers tillgång till stöd

Genom att säkerställa likvärdigheten i kartläggning och stöd skulle fler elever stanna i utbildning och avsluta sina studier med godkänt resultat. För att detta ska uppnås anser AcadeMedia att huvudmannens ansvar behöver utökas.

Att komvuxelevers tillgång till olika former av stöd inte är likvärdig över landet är något som AcadeMedia har uppmärksammat under en längre tid. De skillnader som finns är problematiska då en och samma lärare har olika möjligheter att stötta sina elever utifrån vilken kommun de antas genom. Det är därför oerhört välkommet med utredningens förslag om att utöka skollagen med bestämmelser som ger lärare möjlighet att samråda med personal med specialpedagogisk kompetens.

Vi anser också att det behövs fler insatser för att kvalitativt kunna möta målgruppen och dessa insatser behöver åläggas huvudmannen genom utökat ansvar i skollagen. Genom att inte utöka huvudmannens ansvar saknas tydlighet gällande var i styrkedjan ansvaret ligger att tillse att specialpedagogisk kompetens finns. Vi ser här att dagens olikvärdiga system kan fortgå då det inte framgår vilken typ av specialpedagogisk kompetens det rör sig om eller i vilken omfattning den ska verka. Om huvudmännen kan skriva över ansvarsfrågan på upphandlade anordnare kommer beskrivningen av den specialpedagogiska kompetensen fortsatt se olika ut i olika avtal.

Utan ökat ansvar på huvudmännen i stödfrågan skapas frågor kring effekten av att utöka skollagen med regleringar av kartläggning av stödbehov i samband med upprättande av ISP. Vem i det digitala ansökningsförfarandet avgör om stödbehov finns? Vid digital ansökan faller detta på eleven vilket skapar risk för olikvärdighet då elever som saknar kännedom om vilka behov hen har, eller vilka stödmöjligheter hen har rätt till, går miste om eller försenas i detta stöd. Vi förstår emellertid att ett krav på att inför studier obligatoriskt upprätta ISP tillsammans med SYV skulle medföra ökade kostnader för huvudmannen.

Sammanfattningsvis efterlyser AcadeMedia ett tydligt utökande av huvudmannens ansvar kring att kartlägga så väl som tillse att eleverna får sina stödbehov kartlagda och tillgodosedda innan utbildningsstart. Detta för att ge alla elever en likvärdig möjlighet att redan från första studiedagen få sina olika stödbehov tillgodosedda eftersom detta i sin tur ökar elevens möjligheter att genomföra utbildningen med godkänt resultat.

Prövningar

AcadeMedia delar utredningens förslag om begränsning av elevens rätt till prövning i alla avseenden utom där rektor ges rätt att sätta betyget E efter validering utan genomförd prövning.

I alla sammanhang framförs vikten av den legitimerade lärarens roll i betygsättningen. Det råder stor lärarbrist inom flera yrkesutbildningsområden varför olegitimerade yrkeslärare ändå tillåts sätta betyg självständigt under vissa förutsättningar. Dessa lärare har, oavsett legitimationsstatus, en djupgående kunskap och förståelse för de yrkeskunskaper som ingår, och det är även lärarens medverkan vid en validering som är grunden till betyget. Därför anser AcadeMedia att det i alla sammanhang borde vara läraren som betygsätter eleven. Glappet mellan den genomförda valideringen och rektor är för långt.

Inom komvux på entreprenad där rektorskapet inte ingår i upphandlingen, är avståndet långt mellan de kunskaper och färdigheter eleven har uppvisat för sin lärare i samband med validering och den rektor som sitter hos huvudmannen. I dessa fall blir det orimligt att överlåta betygsättningen på rektor. I de fall valideringen har genomförts av flera lärare som inte delar uppfattning om med vilken kvalitet eleven har genomfört valideringen, anser vi dock att rektor kan ges mandat att sätta betyg i analogi med de bestämmelser om rektors befogenheter som redan finns.

Ikraftträdande

Komvux har en intensiv och omvälvande period framför sig och utredningens förslag förlägger ännu fler förändringar i tät anslutning till de förändringar som redan beslutats för komvux under år 2025. Å ena sidan är det bra att förändringarna sker samlat, å andra sidan kommer perioden 2025 och ett par år framåt att innebära en extrem utmaning för komvux. I sammanhanget är det viktigt att påpeka att vi inte känner till några beslut om extra resurser för utbildningsanordnare på entreprenad. Det gör att det blir ekonomiskt tungt att bekosta ytterligare en parallell intern fortbildnings- och informationskampanj för att nå ut med de förändringar som läggs fram i denna utredning.

För AcadeMedias räkning,

Jonas Nordström

Chefsjurist

AcadeMedia AB (publ)